

Земля загублених, або Маленькі страшні казки (уривок)

Катерина Калитко

Увага! Ви читаете уривок з твору (ознайомчий фрагмент). Купуйте книжку [на сайті видавництва ВСЛ](#).

Вода

Усі пам'ятали війну. Інакше неможливо було існувати. Ці спогади замінили нам хребти і частково — повітря. Усі пам'ятали бодай якусь, а коли в рідкісному міжчассі народжувалися ті, що жодної не застали, це дуже швидко виправлялося. Зазвичай саме тоді, коли в нових дітей прорізувалася чіпка й осмислена пам'ять — а хтось іще казатиме, що в долі не буває закономірностей! Отож війну пам'ятали всі.

І ще довкола було багато сиріт.

Мої батьки — єдині, яких мала, — були несправжніми і вважали, буцімто мені дуже пощастило, коли вони мене всиновили. Я не переплутала слів, сказавши "всиновили". Так, вони зробили мені гірше, ніж могли зробити самотнє дитинство, голод, людська злість, жебракування і ночівля в траві просто неба. Вони завжди хотіли сина. І, нікому не сказавши, що прийняли у свій дім дівчинку-сирітку, виростили з мене сина.

Я мало що пригадувала про життя до них. Тільки темний будинок, стелі в якому були такі високі, що я ніколи їх і не бачила. Єдиним господарем у тому домі був холод. Там жили сироти, сила-силенна дітей, які боялися одне одного і тулилися по кутках, плачучи

або вишкіряючи майже звірячі ікла. Я була серед них. Пам'ятаю, вечорами притискала вухом до стіни і слухала, як шашель гризе дошку. Цілий довгий вечір могла просидіти так. Деякі діти зникали з будинку, але постійно з'являлися нові мешканці. Здається, ми тільки й робили, що тинялися у напівпітьмі по кімнатах, дехто плакав, не вгаваючи. Часом з'являлися тіні міських вдів, наче накреслені густою чорною фарбою на стінах, безгучно розходилися по кімнатах, гладили нас по головах, роздавали їжу, купали нас, латали одяг — і знову зникали. Якогось дня прийшли прийомні батьки — і я теж зникла з темного дому. Ніхто не пам'ятав, ким там була, звідки туди потрапила. Я й сама не дуже добре знала, що я таке, тож вони легко призначили мене своїм сином. Дали ім'я Лале, що ніяк не позначало статі. Усі діти тут носили квіткові імена. Рослинам не подобалися тутешні худі ґрунти та ядучі тумани, які майже щодня переповзали гірський хребет. Тому дорослі вирощували замість рослин нас, дітей — ми так само гарно звалися і здебільшого покірно мовчали.

Старі люди, яких у нас шанували особливо, старість-бо діставалась у нагороду далеко не всім і майже напевно свідчила про обраність того, хто її здобув, так от, ці старі розповідали, що колись у наших горах велет бився зі змієм. І хребет, на якому ми

живемо, — це сам змії, що скам'янів, коли велет притиснув його до землі. Улоговина, в якій наше місто тулиться, мов у гнізді, — змієва шия, яку стискали колись могутні руки. Так місто і зветься — Змієва Шия. Круті ящерові боки, вкриті скам'янілою лускою, були нездоланною перепорою, до якої стікалися всі довколишні дороги. Змії простягнувся від обрію й до обрію, і потрапити в долину по той бік гори подорожні могли тільки через наше місто. Погоничі караванів платили нам щедre мито за право піднятися вузькою стрімкою дорогою, пройти крізь Західні ворота, потім по центральній вулиці, вичовганій, як мідне люстро, за століття мандрів, проминути всі двісті дворів і спуститися крізь ворота Східні такою самою стрімкою дорогою у світлу затишну долину, де ніколи не було отруйних туманів, дощі живили родючі землі із рясними садками, де подорожі ставали безпечними та радісними. Спуск у ту долину тривав добу за доброї погоди. Увечері можна було провести з міста чергових мандрівників, а вранці побігти на схил і дивитися, як вони все ще сходять донизу, вже маленькі й кумедні. Мешканці долини також платили Змієвій Шії вдячну данину за те, що ми прикривали їх від ворожих навал. Якби можна було їсти й пити золото, ми забули б про голод і спрагу. Західні ворота були визолочені коштом міської скарбниці, зсередини над входом висіли два велетенських яйця — змієвих буцім — на мотузці завтовшки з мою руку; малою я любила вибігати назустріч караванам, а потім входити до міста, плутаючись між нав'юченими кінями й верблюдами і роздивляючись дивно вбраних зайд. Золото на воротах тьмяно світилося, а в шкаралупі яйця, якщо задерти голову і подивитися знизу, видніла маленька дірочка. Дістатися до нашого міста означало врятуватися, його стіни були міцні й неприступні — об ці скелі розбилося вже так багато штурмів, а ще більше було попереду. І ще багато майбутніх сиріт з квітковими іменами. За наше місто завжди воювали. Воно було водночас брамою і ключем, його потребували всі, хто вів свої війська на завоювання нових земель. Ми воювали завжди.

А ще у нас були ідеальні темниці. Подейкували, що в'язні в них починали розмовляти зі своїми предками задовго до смерті. Кам'яні мішки, облаштовані самою природою — кількарівневі печери, які заглиблювалися у вогке нутро землі, із товстелезними стінами та вузькими проходами. Абсолютно глухі до стогонів та благань. Вони також приносили добрі гроші: коли чутки та пошуки сягали достатньо далеко, по деяких в'язнів приїздили цілі паломництва, привозили коштовний викуп і не менш коштовні обіцянки, благали понижено. Часом вдавалося домовитися, полоненого відпускали, але він зазвичай був уже геть безумний, здичавілий і нікого не впізнавав. Інших полонених, особливих, навпаки, привозили знизу, пропонували багато монет за їхнє утримання в наших темницях, і щоб навіть луна від їхніх імен більше не озивалася на землі. Забуття пожирало найбільше золота.

Я ніколи не бувала внизу. Ходити туди було далеко, небезпечно і без потреби. *Не бувала*. Чітко пам'ятаю день, коли почала думати про себе "бувала", "я-вона" — замість звичного "бував". Але спершу треба пригадати всі нескінченні нестерпні дні свого буття чоловіком. Хоча, якщо подумати, хлопчача шкурка принесла мені й трохи

користі: дозволила вчитися читати й писати, а згодом і розгортати старі сувої в міській бібліотеці. Там я намагалася порахувати всі штурми та облоги, які ми витримали, але їх виявилося значно більше, ніж могла вмістити моя дитяча голова. Втім, я не пам'ятала жодного. Мій батько, коли розмовляли з ним про це, завжди твердив, що я, його *син*, *мав* бизастати бодай один, але не пам'ятаю, бо то було надто страшно, щоб пам'ятати. І неодмінно зводив очі у небо, мовчки дякуючи чи то за моє спасіння, чи за моє безпам'ятство і своє спасіння, чи за все вкупі. Він був ковалем. Мати була доброю кравчиною, і одяг мені завжди шила тільки вона, навіть коли стала погано бачити. Ніхто інший не зробив би цього без зайвих запитань. Вона називала мене "мій медовий синку", гладила по стриженій голові та худих смаглявих щоках, а за спиною говорила батькові, що боїться моїх бісівських зелених очей.

Із десяти років усі хлопчики мали працювати. Так опановували певне ремесло та заробляли кілька зайвих мідяків на сім'ю. Дівчаток вчили шити й вишивати, але моя мати ніколи не стала б вчити мене такого. Сподівалися, що я почну працювати коло батька в кузні, але я виявилася — *виявився* — занадто слабким для цього. Мене взяв до себе в помічники наш сусіда, водовоз. Він був добрий чоловік, завжди вважав мене за кволого хлопчиська і не навантажував роботою. Робота, треба сказати, була навіть почесною: вода для нас правила за велику цінність. Дощі бували, але вся життєдайна волога негайно стікала струмками вниз, у долину, і там буяло життя — нам на заздрість. Колись я сказала — *сказав* — батькам, що добре було би спуститися жити в долину — і за цим послідував добрячий прочухан: ми жили в гордому місті і нізащо не згодилися б проміняти статус піднебесних воріт на якісь там два врожаї на рік. Прикусивши язика, відтоді я працювала — *працював* — мовчки.

Ми мали тільки два колодязі, священні й неглибокі: як пояснив мені старий водовоз, вода після дощів збиралася між шарами ґрунту і живила їх. Віщуючи довгу посуху, колодязі засолювалися, а потім води залишалося на дні, люди витягували відра, до половини наповнені піском. І навіть у найкращі часи вода з цих двох колодязів була зовсім не такою чистою і смачною, як з Кам'яного Ока, що за дві години верхи від Східних воріт. Воно було глибочезне, видовбане у породі, ніби це велет натиснув пальцем, коли душив змія, і завжди повне крижаної води. Ми рушали по неї тричі на тиждень. Дорога до колодязя була важка, робота наша — поважна, а вода — дорога. Люди, втім, радо платили за неї, ще й впихали мені в руки домашні смаколики, а коли й зайву монетку. Та головним нашим завданням було наповнювати водою діжки у людський зріст, що зберігалися в потаємній печері — аби був запас на випадок чергової облоги. У тій же печері був арсенал, і діти в час без основної роботи мали працювати ще й там: лічити й складати по кутках гарматні ядра, витесані з каменю, латати казани для смоли, гострити наконечники до стріл, наповнюючи ними скрині.

Старші діти з нами не працювали, натомість вправлялися у володінні зброєю. І як же ми тяж прагнули скоріше вирости!

Якщо після цього всього залишався час, нам дозволялося бавитись. Але й ігор було не так багато. Я часто мріяла — *мріяв* — про краї, де є багато простору, щоби вільно

бігати, і справжні могутні дерева, на які можна видиратися. Ті, що виростали на нашому камінні, заледве утримували на гілці kota. А мої приятелі, більшість із яких працювала, обробляючи скупі клапті родючої землі на штучно створених терасах разом із батьками, надвечір були надто втомлені, щоби бігати вузькими ризикованими стежками. Ми з хлопчиками найчастіше кидали кольорові камінці на площі між священними колодязями або ж вправлялися у стрільбі з пращі чи зі саморобних луків. Луки були аж ніяк не безневинні. Якось мій товариш випадково підстрелив сусідчине козеня, і ми потім довго з веселим жахом згадували, як лементувала сусідка і як йому дісталось вдома. Я завжди відчувала, що зі мною щось не те, трималася на відстані, тому мені вдалося уникнути як передчасного викриття, так і набуття справді близьких друзів. У мене зате була власна забава, рідкісна, а тому коштовна. У заростях за цвинтарем, під самим східним муром, була улоговина, що після великої зливи перетворювалася на маленький став. Коли випадав великий дощ, я стрімголов бігла — *біг* — туди, чимдуж, поки над вогкими кручами ще не заклубочився туман, що краде стежки і роз'їдає очі; я купалася там, тобто *купався*, скинувши одіж, аж доки починало судомити суглоби. За день-другий став зникав, ніби теж утікав туди, в долину, куди текли звідси й заброди-каравани, які я проводжала — *проводжав* — поглядом, поки не перетворювались на розсипані разки дрібного намиста. Якось мені заманулося показати своє озеро товаришам, і саме того дня "я-він" перетворилося на "я-вона".

Мені ще не було десяти, щойно пройшов дощ, ми бігли до озера наввипередки, продираючись крізь зарості вітряної колючки — її зграї завжди точно відтворювали напрямок та спосіб руху вітру на схилах. Мені довелося на мить спинитися — якась гілляка роздерла холошу, обкрутила гомілку й сильно дряпала ногу, треба було її відчепити, — а хлопці вже були біля води, скидали сорочки, з розбігу із вереском стрибали в прохолоду ставка, здіймаючи бризки. Я *дивилася й холола*, але не від води — тільки тепер *усвідомлювала*, наскільки їхні тіла відрізняються від мого. Їхні вузькі стегна, вкриті темними волосками, ноги міцні, як пагони вітряної колючки, що дерлася на кручу до нашого народження і дертиметься після смерті, сідниці тверді, як зелені яблука-дички, та ще й з напруженими від холоду, стиснутими половинками, спини з рельєфними м'язами, підкресленими важкою працею, широкі плечі навіть у найхудіших хлопчаків. І на противагу їм я — грудка тіста, що мліла в теплі, випростувала ніжні білі кінцівки, шукала округлостей, щоб їх відтворити, згладжувала гострі кути, набрякала заборонено м'яко, важніла обіцянкою ніжності. І в кожного з моїх приятелів — знак їхньої статі, лише дітвацький полохливий бутон, ще й раптово скупаний у холоді, але в мене такої квітки ніколи не буде. Я наче раptom *намацала* невидиму скіпку, яка стільки років муляла, блукаючи в тілі. Я поле, яке витоптали кіньми, хоч воно й не було полем битви. Євнух, який навіть чоловіком не народжувався. Холод заповзав під одяг, лоскотав за коміром, у пазусі, і я *розуміла* — так, тепер вже розуміла, — що не роздягнуся перед ними ані зараз, ані будь-коли ще і що я ледве не *виказала* себе. "Лале, Лале, іди до нас! Чого ти там застряг!" — кричали мені товариші, але я тільки *заперечно мотала* головою, *кричала* у відповідь, що мені холодно, і

переляканокуталася в одяг, що був моїм останнім захистом. Отупіло *сиділа* на камені, доки друзі накупалися досхочу, і ніколи більше в мене так не боліло ціле тіло, як тоді. З того дня я вже *розуміла*, хто я, але продовжувала бути тим, ким мене зробили, стала триматися ще далі від компанії ровесників, урешті ставши цілковитим відлюдьком, за спиною в якого підсміювалися. Але мені не боліло. Більше ніколи так не боліло, як тоді біля ставу, де я *знайшла* й остаточно *загубила* себе.

Після того я ще кілька разів *купалася* в тому післядо-щовому ставку, вже на самоті, і вода щоразу здавалася мені гіркою і наче здирала з мене шкіру зеленим язиком.

* * *

З віком батьки почали усвідомлювати свою помилку: у нас просто не було майбутнього. Спільного принаймні. До мого дванадцятиріччя батько викував для мене прекрасний ніж із лезом, тонким, міцним і невблаганним, навіть сам виточив із кістки і оздобив різьбленням руків'я. *Япокрутила* ніж у руці, *погладила* пальцями візерунки, потім закинула під лаву: він дратував мене, ніби дражнився. Батько промовчав, йому вже не вперше було гірко. У вправах зі зброєю я — його син! — був уперто посереднім. Ще гірше стало, коли почалася кров. Мати суворо пояснила мені, що цієї крові слід соромитися, і навчила мовчати й ховати її. Вона так владно намагалася прищепити мені відразу до власного тіла, що я тільки більше, гарячковіше починала цікавитись ним, всіма пульсаціями рідин, всіма його незнаними, але владними бажаннями.

Хлопці, мої ровесники та колишні товариші, один за одним знаходили собі наречених, кращих чи гірших, все одно. Я заздрісно роздивлялася їхніх дівчат: туго обтягнуті тканиною перса, талії, підкреслені поясами з мосяжними брязкальцями, довгі коси, прикрашені стрічками й квітками. Дивне було відчуття: як хлопець, я *мав би* знайти й собі наречену, але насправді *мріяла* стати нареченою сама, хоч і не вміла цього висловити. Для того ж, щоб у моїх батьків народилися онуки, я мала відкрити сімейну таємницю перед усіма, перекресливши наше спільне минуле. І навіть якби я змогла пережити всі насмішки й поговори після цього, через хлопчаке виховання просто не знала би, що робити зі своїм майбутнім чоловіком, як йому догоджати. Ніхто не схотів би мене взяти. Вночі я безгучно ридала в постелі, підтягнувши коліна до підборіддя і кусаючи кісточки пальців. Моє тіло не слухалося нікого, воно невблаганно дорослішало, розсувало пошитий матір'ю одяг, ніби листя бруньку, груди вперто хотіли, щоб їх помітили, стегна й сідниці округлювалися, змінювалася постава, хода робилася до смішного плавною, геть не хлопчачою. Я плакала, бо не знала, куди з цим іти, що робити, моє тіло прагло незнаного, жага прокидалася щоночі, вогонь вирував усередині, гудів, виривався на волю, лизав стегна, до ранку перетворюючи мене на вуглину. Батьки теж не знали, що нам тепер робити. Я питала матір, навіщо вони так зі мною вчинили, і в неї не було відповіді. Спочатку говорила, мовляв, хотіли захистити. Мене? Від кого? Та й чи справді захистили? А якщо себе, свою старість — то вибрали для цього геть уже ненадійний спосіб. Ще я питала, як мені жити далі. Мати на це тільки опускала голову і уникала мого погляду. Батько почав ночувати в кузні. Коли

збиралися разом за вечерею — шкребли миски ложками у цілковитій тиші. Просто мовчали і вдавали, що нас усіх цілком влаштовує наше життя без майбутнього.

Навесні, якщо не було війни, під стінами Змієвої Шії розгортався великий ярмарок. Тієї весни теж було торговище замість бойовища. Пішов четвертий рік від фатального купання в зникомому ставку, а я все ще не знала війни. Торговці знизу кілька днів поспіль тяжко підіймалися сюди зі своїми клунками, ночували в хижках на півдорозі — їм важливо було вичекати момент, діждатись кількох божевільно сонячних днів, коли на небі не було ні хмаринки, і розкласти на тутешніх травах принесений крам. Із тихим довірливим шелестом розгорталися сувої шовку, глухо падали на землю тюки парчі, являючи здивованим поглядам химерних птахів, вишитих срібними й золотими нитками. Тонко-горлий посуд з вишуканою чеканкою відзвонював протяжно, моргали кольоровими очима коштовних каменів прикраси, пахтіли незнаними краями прянощі, і все це разом шикувалося в лави, дзенькотіло, шурхотіло, ніби луска на спині скам'янілого змія, виблискувало проти сонця, до якого звідси було найближче, вабило наших людей і так хотіло їм сподобатися. Торговці знали, що їхній довгий важкий похід до вершини виправдає себе. У Змієвій Шії завжди стане золота на все. Осінні ярмарки — теж коли не було війни — відбувалися інакше, я більше любила їх. Тоді проти сонця відблискували не срібло з рубінами, мідь і золота вишивка, а стиглі й лискучі сливи, айва, червоні яблука, липкий від соку виноград, смокви, гарбузи, схожі на обпечені й пошрамовані вагітні животи. То було просто свято називання, оскома від перекочування слів язиком за щокою. Ці плоди ми бачили раз на рік, раніше, казали, траплялося й раз на кілька, якщо торговицю заміняло бойовище. У тому часі хотілося тривати щільно, густо, блаженна пора була скороминуща, у наших вогких коморах все швидко псувалося, залишалися тільки спогади про кольорові лави плодів і тихі вибухи їхніх імен на піднебінні. Та до осені далеко, тепер весна, пора прикрашання, залицянь і півнячих боїв. Навіть не хотілося спускатися вниз разом з усіма. На самому вершечку муру, на зубці, була брила, схожа на пригорщу, яка обіймала за плечі й затуляла трохи від шалених вітрів, а трохи від поглядів. Так, найтеп-ліше обіймав мене камінь, у нього я сховалася і тоді. Якби *зійшла* — то *хотіла б* перебирати тканини і купувати барвисті стрічки, хоч і не мала довгих кіс, в які їх заплітати. Натомість усі чекали, щоб *яспустився* вниз, *вибрав* там браслета чи персня, якого згодом *подарував* би котрійсь дівчині. Адже для всіх я продовжував бути хлопцем, хай дивакуватим і відлюдькуватим, але вже дорослим для шлюбу. Внизу галасували купці, а посеред ріки тканин, задерши голову до мене на стіні, сміялася й пускала бісики Зафаран, красуня Зафаран, що жила з батьками-землеробами на протилежному боці вулиці, що вчора звечора мила коси в обійсті, скинувши сорочку, і дзвеніла моністом на шиї, і наспівувала. Зафаран чекала, щоб Лале *пройшов* під їхнім перелазом, *подивився* на її голі звабливі груди й гінкий стан, щоб у нього заболіло серце і не вгавало цілу ніч, а тоді щоби він *спустився* до неї у веремію ярмарку і *купив* їй сережки з монет до того дзвінкого моніста чи протканий сріблом пояс, прикрашений кільцями, адже він *бачив*, який тонкий у неї стан, чи каблучку на пальця, хоч під нігтями в неї завжди чорно. А тоді *повів* би її вклонитися

до своїх батьків, тоді до її, тоді уклав би її спати у своєму домі, а тоді Змієву Шию стиснула би ще одна радісна новина: Лале, який ніколи не бачив війни, пошлюбив Зафаран, яка теж війни не бачила, у них підуть діточки, так, можливо, і їм не дістанеться війни... Ось про що співало моністо Зафаран, поки вона мила, чесала й заплітала у подвір'ї коси, змашуючи їх олією.

Я відвернулася з огидою. Зафаран, дурна Зафаран, груди в мене не гірші, тільки добре сховані.

Потім ярмарок сповз донизу, залишивши по собі тільки кольорові клаптики де-не-де на колючих гілках і різкі чужі запахи, але й вони осідали поволі, як туман. Кожен ранок Змієвої Шиї, навіть улітку, повен такого ж холоду, як та година, коли хлопці купалися, а я дивилася на них. Чотири роки день у день я це пам'ятаю. Удосвіта ми їздили по воду до Кам'яного Ока. Видих ставав у повітрі парою, пара миттю перетворювалася на хмарку крижаних крупинок. У старого водовоза були металеві гудзики — розкіш, якою він пишався, адже у нас рідко робили щось із металу, навіть негодящого, весь метал ішов на зброю. Старий хвалився, що відлив ці гудзики з монет, які отримав за важку працю, і ніхто не насмілювався б йому дорікнути. Якщо я сумлінно працюватиму, колись теж матиму так багато монет, щоб дозволити й собі подібну розкіш. Я ж воліла обійтися без неї: холод помалював метал химерними візерунками, паморозь виступила на ньому, як сіль, як душа, що поволі випаровується з тіла, і я нізащо не хотіла б носити на собі портрет власної смерті.

Стежкою до Кам'яного Ока, не виловивши очей, могли продертися тільки ми на нашому запряженому віслюкові, лише трохи молодшому за старого господаря. Можна було ще кружним шляхом, через пасовисько — там рівніше, але довше, і ще цей вічний наш страх перебування на відкритому місці. Кам'яне Око глибше за все, що я можу уявити. Кажуть, що сягає глибше за коріння хребта, на якому стоїть Змієва Шия. Цілий день іде на те, щоб наповнити водою діжку в людський зріст. Дві години досвітньої дороги до колодязя, дві години додому затемна, а між тим годинами вдвох тягнемо і тягнемо повні відра з холодної утроби землі. Корба вищить так, що аж болять очі. І ще якийсь новий звук додається до її звичної пісні, ніби стугонить і брязкає щось далеко, невидиме. Мені здається, що це виють демони, яких ми потривожили глибоко внизу, але звук не зникає й тоді, коли покидаємо корбу, стираючи кров із долонь, і вона, жалібно вискнувши раз-другий, тривожно замовкає. Мовчить і старий водовоз, тільки дорогою додому закушує губу і спрямовує нашу гарбу через пасовисько. Стугонить долина, вузька, як щілина між пальців, у ній дрижать і міняються вогні. Там стало військо, нарешті озивається старий. Це війна. Так я побачила її вперше.

Ми так довго цього чекали. Уже вранці, з першим світлом, вони були під стінами Змієвої Шиї. Видряпавшись на свій зубець, я бачила під собою їхні лави, а ще далі — шатра, багаття, хижих птахів, що кружляли й пронизливо кричали, перекриваючи людський гамір. Але всі вони були тут і не зайняли видолинку біля Кам'яного Ока. Воно було передумовою опору — отже, ми будемо опиратися. На вітрі гучно ляскали знамена, вогні від ранкового туману обладунки заломлювали промені, військо пахло

гостро і чужо, сяяло і мерехтіло, як згаяний мною ярмарок.

До стіни на перемовини з нашим комендантом виїхав командувач їхнього війська на вороному коні — такий тонкий і світлошкірий, ніби іграшка з кістки, така, яку всі ми мали в дитинстві. Тонка робота. Особливою жаскою розвагою для дітлахів було вгадування, з чиєї кістки вирізьблена іграшка. Тільки так можна було впоратися зі страхом, однаково іншого матеріалу, не особливо потрібного для війни і вільного для виготовлення іграшок, у нас не було. З появою чужинського воєначальника наші чоловіки розреготалися й заходилися лаяти хлопчиська, що явився їм погрожувати. Але замовкли, коли роздивилися. Він не був хлопчиськом, і його тонке тіло бриніло такою ж силою і небезпекою, як тятива, на яку лягає стріла, що за мить прохромить тобі горло. У нього було вогняне волосся, він сяяв смолоскипом серед тутешніх темних голів і так само темних облич, він знав нашу мову, він дивився гордо і розмовляв поважно. Добре розумів, нащо сюди з'явився, і це жахало найбільше: він не добивався права проходу в дальші землі, не збирався накласти данину чи вимагати наших багатств. Йому потрібна була сама Змієва Шия. Прийшов здобути і ключ, і браму, і дорогу до неї. Він говорив нашою мовою. Пропонував жителям міста забратися звідси з миром, з усім своїм скарбом, винести все золотом і коштовності — ніхто їх не переслідуватиме. Закидаючи обличчя вгору, дивився, здавалося, просто на мене, завмерлу за своїм зубцем. Білу хустину на його рукаві тріпав сильний вітер. На білих щоках його мінилися ясно-червоні плями, які й з висоти було видно. Я подумала: хворий, і мені запаморочилося так, ніби хвора була я. На його пропозицію наш комендант вилаявся і плюнув зі стіни. Чужинець розвернувся, вдарив коня у боки п'ятами і поскакав до своїх. Отже, війна. Його фігура розітнула краєвид навпіл. Я ледве не вирвала собі нігті, з останніх сил утримуючись на камені.

У старих літописах, присвячених облогам, земля тільки те й робила, що стугоніла від гарматних пострілів і від пожеж. Я мріяла почути цей звук, але він усе не приходив. Командир ворожого війська добре знав свою справу. Змієва Шия існувала давно, а слава її сягнула крайсвіту. Це раніше телепні приходили під її стіни з гарматами. Тепер, вивчені на чужих помилках, воєначальники знали, що стріляти дарма, мури неприступні. У цю кладку вмуровано для міцності стількох мертвих, що їх не здолає жодне військо живих. Значно мудріше — привести багато ситих солдатів, облягти нас, забезпечити шляхи надходження провіанту й спокійно чекати. І цей полководець теж не збирався марно втрачати ядра і людей. Він прийшов виснажувати.

Посеред літа сталося те, чого боялися найбільше: священні колодязі засолилися. Ми мали запаси води та їжі, але вони вичерпувалися. Воду з міського сховища ділили між малими дітьми, жінками й недужими. Дощів не було. На вулицях валялися здохлі коти і пси. Люди пробували пити солону воду з колодязів, але після того, як двоє містян померло від спровокованої нею лихоманки, комендант наклав на це сувору заборону. Кожні руки, що можуть захищати місто, нам конче потрібні, сказав. Крім того, трупи людей, які помирають від лихоманки, а не від звичайного виснаження, не можна буде в разі потреби їсти, сказав теж. Наставав час заговорити про те, що нікому не

подобалося. Змієва Шия, як і все на світі, була вразлива, мала своє слабе місце і свою історію поразки. У бібліотеці цей сувій лежав у найдальшому кутку в надії, що його стереблять голодні щури. Проте жоден щур так і не зазіхнув на історію про те, як чужинська орда з пекельною метальною машиною колись пробила мур і увірвалася всередину. Кажуть, що з кісток після тодішньої різанини досі різьблять іграшки для дітей і руків'я для ножів. Але ворога прогнали, мур залатали, лишили тільки малі потаємні дверцятка в ньому. І підземний хід. Він виводив у долину біля Кам'яного Ока. Говорити про це вголос вважалося непристойним, це була дорога боягузів. Проте зараз хтось мусив пройти тим ходом до колодязя і розвідати, чи вдасться роздобути води.

Я так довго і сильно хотіла перестати бути, що не могла прогавити цієї нагоди. Адже мене може засипати землею в тому підземному коридорі, де ніхто десятиліттями не бував, мене може підстрелити ворог. Та й більше нікому йти. Хіба мій старий вчитель пишався відвагою свого вихованця і зголосився піти зі мною. Він сподівався, що нам дадуть коня, тоді ми навантажимо на нашу гарбу дві або й три діжки з водою і повернемось із порятунком для всіх. Ні, сказав комендант. Якого ще коня, а якщо ви його втратите? Ви ж можете і не повернутися. Віслюка теж не можна. Все це м'ясо, воно зараз важить більше за золото. Зрештою, чому двоє чоловіків не можуть впрягтися в гарбу? Це ж легко.

Я знала, що в Змієвій Шії злочинців колись закопували живцем, але вперше посправжньому злякалася цього знання, зачепившись головою за коріння рослин, що стирчало зі стелі. Рослини жили нагорі, вони обтрушували землю мені у волосся, а ми були внизу, у темному коридорі, де не випадало розігнутися. Гарба чіплялася за стіни і тягнула нас назад, упряж різала плечі. Але ми квапилися, у нас не було попереду цілого дня, лише коротка літня ніч, якщо взагалі щось у нас було. Тоді я дізналася, що дихання теж витікає з тіла поступово, як вода з посудини, а рештки його засихають на дні — тоді, коли ми в пітьмі пробігли всю дорогу до Кам'яного Ока, не зупиняючись, зі своїм торохкотливим возом за спинами, коли крутили корбу вже не руками, а суцільним голим м'ясивом, коли викочували мокру діжку на воза, коли бігли назад, поглядаючи, чи не світлішає небо. Вода виявилася важчою за життя і значно невідворотнішою за смерть. Усю дорогу я подумки прикликала ворожого стрільця, щоб з'явився і швидко припинив цю муку, але ніхто не з'являвся, і вона тривала. У підземеллі я відчула, що в мене репає шкіра на грудях. Здається, впала. Старий водовоз, який загубив голос ще по дорозі до колодязя, рвонув мені на горлі комір, розчохнув одяг, щоб полегшити дихання, і заляк з відкритим ротом, вхопившись за мої груди. Здається, я намагалася видряпати йому очі. Сліз не було — зневоднення.

Води ми привезли зовсім мало, проте це була надія, шанс, знак, що опір триватиме, адже можна піти і роздобути ще. Нас зустрічали радісними криками, як героїв, обіч дороги щось весело гукав чолов'яга з сусідньої вулиці, тримаючи повіддя нашого віслючка. Звідусіль тягнулися чужі руки, і не було митей жахливіших за ті, коли їм вдавався мимолітний дотик. Назустріч мені кинулася мати з міцними обіймами, я сахнулася і ледве втрималася на ногах. Увечері, лежачи долілиць в пітьмі кімнати, я

почула, як вони з батьком розмовляють над своєю мискою сочевиці й повним глеком води: яке ж воно чуже виросло. Воно. Чуже. Виросло. Це теж слова, як хліб, візьми їх і їж.

Кінець ознайомчого фрагменту